

ISSN: 2774-0390 (Online)

วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
Journal of Management Science, Sakon Nakhon Rajabhat University
Homepage: <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/JMSSNRU>
e-mail: jmssnr@gmail.com

การอนุรักษ์และการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนมรดกกรรมน้ำ
กรณีศึกษา ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี
Conservation and tourism development of waterfront heritage community:
A case study of Sakae Krang River floating house community,
Mueang Uthai Thani District, Uthai Thani Province

ญาณธร เตียรถาวร^{1*}

Yanatorn Teanthaworn^{1*}

¹สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

¹Tourism Department, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Phra Nakhon

*Corresponding author's e-mail: yanatorn.t@rmutp.ac.th^{1*}

Received: February 06, 2026

Revised: May 15, 2026

Accepted: June 23, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสำคัญทางวัฒนธรรมและทรัพยากรมรดกของชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี 2) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เหมาะสมกับชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี และ 3) เสนอนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวกับหน่วยงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรังเป็นหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมเป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาของสังคมในเรื่องคุณค่าและความต้องการของสังคมที่ตระหนักถึงการดำรงชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ทั้งชีวิตความเป็นอยู่และการทำงานตลอดจนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางจิตใจ เรือนแพแม่น้ำสะแกกรังเป็นเรือนแพที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย และยังคงความเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่มีเสน่ห์และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเอาไว้ ชุมชนเรือนแพสามารถพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงปลาแรด การทำอาหารจากปลาแรดโดยการประสานกับที่พักหรือโฮมสเตย์ ให้มีการเรียนรู้ลงมือทำเป็นกิจกรรมเพิ่มเติมให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวต้องการการสนับสนุนจากงานพัฒนาชุมชนในการออกแบบกิจกรรมหรือการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ชุมชนควรมีการสร้างเรื่องราวของ

ชุมชนก่อนสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อออนไลน์ และการทำโมเดลการท่องเที่ยวให้เห็นภาพเบื้องต้น รวมทั้งการรวบรวมผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาการท่องเที่ยว, การอนุรักษ์, ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง

Abstract

This research aimed to 1) study the cultural significance and heritage resources of the Sakae Krang River floating house community in Uthai Thani Province; 2) identify suitable guidelines for conservation and sustainable tourism development for the community; and 3) propose tourism development policies to local tourism development agencies. The sample consisted of community members as well as representatives from related government and private agencies. The research instrument was an in-depth interview form. The results indicated that the Sakae Krang River floating houses community is a living cultural heritage that reflects social development process, particularly regarding societal values and needs that recognize the connection between human livelihoods and the local environment. This connection spans daily living, work practices and cultural identity and emotional attachments. Sakae Krang River hosts and the largest number of floating houses in Thailand, retaining its charming local identity and traditional way of life. The floating houses community can develop learning activities about gourami fish farming and culinary preparation, where accommodations or homestays facilitate hands-on learning experiences for tourists. Additionally, developing tourism activities requires support from community development agencies to design and promote community tourism. Policies and guidelines should prioritize crafting community stories before creating tourism activities, promoting through online media, developing preliminary tourism models and bringing together tourism entrepreneurs to brainstorm ideas for community tourism development.

Keywords: tourism development, conservation, Sakae Krang River floating house community

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ชุมชนเรือนแพสะแกกรัง หนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากการกระบวนการพัฒนาสังคม ค่านิยมและความต้องการของสังคมที่มีจิตสำนึกทางสังคมนั้นสัมพันธ์กับธรรมชาติของสภาพแวดล้อมการดำรงชีวิต ทั้งชีวิตและการทำงาน ตลอดจนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางจิตใจ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้มาจากลักษณะที่จับต้องได้และรูปแบบที่จับต้องไม่ได้ สอดคล้องกับคำจำกัดความขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ว่าเป็นสัญญาณของกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีต เป็นทรัพยากรที่ไม่สามารถถูกแทนที่ได้ เป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของพื้นที่ เป็นมรดกตกทอดจากอดีตสู่ปัจจุบัน หากพิจารณาถึงความแท้จริงของชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรังนี้สามารถอธิบายได้ในความหมายที่ UNESCO Bangkok (2009) ระบุไว้ในพิธีสารฮอยอัน เพื่อการอนุรักษ์ในเอเชียว่า ความจริงแท้มักจะประเมินในแง่ของมิติของมิติของความจริงแท้ของที่ตั้งและการตั้งถิ่นฐาน แบบฟอร์ม วัสดุและการออกแบบ การใช้งานและหน้าที่ ความจริงแท้ของชุมชนพบว่า คนในชุมชนเรือนแพอยู่ร่วมกันตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน การออกแบบเรือนแพและการเลือกใช้วัสดุ

เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการใช้งานเรือนแพจริงและมีผู้ใช้จริง เรือนแพมีคุณค่าทางจิตวิญญาณเป็นเอกลักษณ์ของชาวอุทัยธานี เป็นวิถีชีวิตที่เติบโตมาตั้งแต่เกิด ปัจจุบันจำนวนเรือนแพเริ่มลดลงเรื่อย ๆ เนื่องจากปัญหาหลายอย่าง เช่น เรือนแพที่ทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ทำให้ชุมชนชาวแพต้องเสียค่าซื้ออุปกรณ์ซ่อมแซมให้คงสภาพเดิม บางครอบครัวย้ายพร้อมลูกหลานเพื่อขึ้นบก หรือเทศบาลไม่อนุญาตให้เพิ่มจำนวนเรือนแพ นอกจากนี้ นโยบายการจัดการน้ำส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นจุดเริ่มต้นของการหายไปของชุมชนเรือนแพที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ในอนาคตอาจไม่เหลือไว้ให้คนรุ่นหลัง เนื่องจากชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรังเป็นชุมชนเรือนแพแห่งสุดท้ายที่เหลืออยู่ในประเทศไทยเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดอุทัยธานี มีประเพณีและวัฒนธรรมที่หลากหลายที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดต้องช่วยกันรักษาไว้ (ธีรวัฒน์ รุ่งแก้ว, 2564)

จากข้อมูลข้างต้น วิถีชีวิตของชาวแพสะแกกรัง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสภาพัตถกรรมของชุมชนเรือนแพสะแกกรังที่หลงเหลืออยู่ ล้วนเป็นมรดกตกทอดของชุมชนทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ สามารถพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ชุมชนเรือนแพสะแกกรัง หากมีการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนริมน้ำ การประเมินคุณค่าความสำคัญทางวัฒนธรรม ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนริมน้ำ สามารถเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการแจ้งให้ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทราบถึงคุณค่าของชุมชนเรือนแพ ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ชุมชนเรือนแพขึ้นได้ ดังนั้น การศึกษาการอนุรักษ์และการพัฒนาชุมชนริมน้ำ จึงไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการโน้มน้าวให้ชาวบ้านอนุรักษ์มรดกของชุมชน ส่งเสริมให้ชาวบ้านภาคภูมิใจในความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง แต่ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนด้วยการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ การพัฒนาชุมชนนอกเหนือจากเครื่องมือการอนุรักษ์และการพัฒนาการท่องเที่ยว การจัดการที่ครอบคลุมถึงการดำเนินการตามมาตรฐานการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนระดับสากล สามารถพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์เพื่อให้ชุมชนเรือนแพสุดท้ายของประเทศไทยอยู่รอดผ่านการอนุรักษ์ที่พัฒนาควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวในอนาคตได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความสำคัญของวัฒนธรรม และทรัพยากรมรดกของชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี
2. ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เหมาะสมกับชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี
3. เสนอนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวกับหน่วยงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่น

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 คำว่า อนุรักษ์ หมายความว่า รักษาให้คงเดิม สำหรับความหมายของการอนุรักษ์นั้น มีทั้งความหมายที่มีนัยกว้างและความหมายที่มีนัยแคบ ความหมายที่มีนัยกว้างนั้น การอนุรักษ์หมายถึง การใช้และการจัดการทรัพยากรทั้งที่เป็นธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างฉลาด ตลอดจนมีการวางแผนอย่างรอบคอบสำหรับทรัพยากรเหล่านั้น เพื่อบรรลุความต้องการในอนาคตของเราเอง ซึ่งความต้องการในอนาคตหมายถึงการมีแหล่งทรัพยากรได้อย่างเพียงพอในอนาคตนั่นเอง ส่วนความหมายที่มีนัยแคบนั้น หมายถึง การปรับปรุงอาคาร และพื้นที่ใกล้เคียง โดยมักเป็นอาคารที่คุณภาพดีทางโบราณสถาน หรือมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ นอกจากนี้การอนุรักษ์ยังหมายถึงการตามรักษาซึ่งรวมถึงการป้องกันดูแลรักษา และรวมถึงการอนุรักษ์สิ่งที่เคยมีอยู่ก่อนหน้านั้น โดยคำนึงถึงคุณค่าและความมุ่งหมายในการใช้ประโยชน์ด้วย ซึ่งการอนุรักษ์นั้น

ไม่ได้หมายความว่าต้องรักษาทุกสิ่งทุกอย่างไว้ในสภาพเดิม แต่เป็นการควบคุมการเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปอย่างถูกต้องและมีระเบียบ ในการอนุรักษ์จะต้องกำหนดนโยบายและเป้าหมายในการอนุรักษ์ และจะอนุรักษ์เพื่ออะไร โดยทั่วไปแล้ว สิ่งสำคัญอันดับแรกที่จะต้องการอนุรักษ์ คือ สิ่งที่ทำให้เมืองมีลักษณะพิเศษแตกต่างออกไปจากเมืองอื่น ๆ เช่น อาคารประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม หรืออาคารที่สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ของเมืองหรือกิจกรรมของประชาชนในเมือง รวมทั้งลักษณะทางสังคม ซึ่งเป็นแนวคิดที่เหมาะสมและนำมาประยุกต์ใช้กับชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรังเพื่อวิเคราะห์แนวทางการอนุรักษ์ชุมชนเรือนแพ (กรมศิลปากร, 2565)

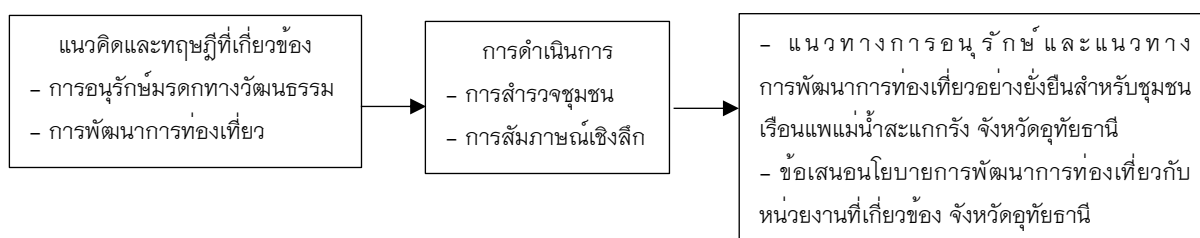
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์การการท่องเที่ยวโลกแห่งสหประชาชาติ ได้กำหนดหลักการเบื้องต้นของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย การคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและความต้องการของชุมชน การกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเป็นธรรมให้กับคนในท้องถิ่น การส่งเสริมประสบการณ์ที่มีคุณค่ากับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน ความเข้าใจและเรียนรู้สภาพเฉพาะของพื้นที่ ทراثึยกรชนบธรรมเนียม/วัฒนธรรม/วิถีชีวิต การส่งเสริมการออกแบบที่เป็นกับสถาปัตยกรรมท้องถิ่นและใช้วัสดุในท้องถิ่น การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในแผนพัฒนาทั้งระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และประเทศ และการพัฒนาข้อมูลสำหรับการตัดสินใจและติดตามตรวจสอบ (อิพร สิงห์ลอ, 2564)

นอกจากนี้การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องทำอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้การประสานเชื่อมโยงเครือข่ายจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภาควิชาการ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน มาร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ โดยมีองค์ประกอบ คือ เน้นการนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นไทยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพมากกว่าเน้นปริมาณนักท่องเที่ยว โดยมุ่งการสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและบริการการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง มีการบริหารจัดการที่สมดุลระหว่างความต้องการของนักท่องเที่ยวกับผลประโยชน์ของเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ยึดหลักความสมดุลของเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อมิให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ และป้องกันกลุ่มทุนนอกพื้นที่เข้ามาครอบงำผลประโยชน์และทิ้งปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้กับแหล่งท่องเที่ยว มีการสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในช่วงนอกเทศกาลท่องเที่ยวโดยต้องเป็นกิจกรรมใหม่ ๆ ที่น่าสนใจและซ้ำเสริมกัน เน้นการบูรณาการการทำงานระหว่างชุมชนท่องเที่ยวและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มุ่งเป้าหมายการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และมีการรับฟังความเห็นระหว่างกัน ทั้งชุมชน ประชาชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและหาทางออกเพื่อเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่าย (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2561)

กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการอนุรักษ์และการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนมรดกมรดกน้ำ ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง สามารถกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัยได้กำหนดพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนเรือนแพ แม่น้ำสะแกกรัง อำเภอเมืองอุทัยธานี กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว จำนวน 5 คน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชน จำนวน 15 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนและกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน จำนวน 5 คน รวมจำนวน 30 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (in-depth interview) ประเด็นการอนุรักษ์และการท่องเที่ยว ได้แก่ ความสำคัญทางวัฒนธรรมและทรัพยากรมรดกของชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง แนวทางการอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนแพแม่น้ำสะแกกรัง และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เหมาะสมกับชุมชนเรือนแพ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่

1) ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ข้อมูลได้มาจากการสำรวจชุมชน และการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ชัดเจน ครบถ้วนตามประเด็นที่ศึกษา ทั้งนี้ได้ใช้วิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบกึ่งโครงสร้าง นอกจากนั้นในขณะที่มีการเก็บข้อมูลมีการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมเข้ามาช่วยเพื่อความถูกต้อง

2) ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้ามาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง หนังสือเอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นความรู้พื้นฐาน และแนวทางในการสร้างเครื่องมือของงานวิจัยที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบการวิเคราะห์แก่นสาระ (thematic analysis) โดยมีรายละเอียดวิธีการ ได้แก่ ผู้วิจัยถอดเทปสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูล ในการแปลผลแบบสัมภาษณ์ ที่มีวิจัยมีการกำหนดรหัสเป็น P01, P02 ไปจนถึง P30 ตามจำนวนผู้ให้ข้อมูล จากนั้นกำหนดกรอบแนวทางในการวิเคราะห์ โดยยึดตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยในแต่ละข้อ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาจัดเรียงเป็นระบบข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ โดยทั้งนี้อาจมีการลดทอนของข้อมูลในส่วนที่มีใช้เนื้อหาสาระลงไป จากนั้นกำหนดดัชนี (code) ข้อมูลแต่ละชุดที่จัดเรียงไว้ หลังจากนั้นใช้กระบวนการตีความ จากที่กำหนดโค้ดในเบื้องต้น ในการตีความนี้ ผู้วิจัยใช้ความรู้และประสบการณ์ส่วนตัวพื้นฐานของผู้วิจัยที่มีความรู้ในด้านการจัดการท่องเที่ยวเป็นพื้นฐานเพื่อทำการบรรยายผลและสรุปข้อมูล

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อ 1 ศึกษาความสำคัญของวัฒนธรรม และทรัพยากรมรดกของชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรังเป็นหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมทั้งจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เป็นผลมาจากการบวนการพัฒนาของสังคมในเรื่องคุณค่า และความต้องการของสังคมที่ตระหนักถึงการดำรงชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่อยู่ ทั้งชีวิตความเป็นอยู่และการทำงานตลอดจนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งมรดกทางวัฒนธรรมแห่งนี้เกิดขึ้นจากลักษณะรูปแบบทางกายภาพและรูปแบบทางนามธรรมที่สอดคล้องกัน เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีตซึ่งเป็นทรัพยากรเป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งมีการสืบทอดวิถีชีวิตมาตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรังมีความสำคัญในประเด็นของภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมพื้นที่ที่แปรผันและสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและการใช้สอยที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลาและสอดคล้องกับการดำรงชีวิตและยังเป็นรูปแบบทางภูมิทัศน์ที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนยังเป็นภูมิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอีกด้วย และยังเป็นผลมาจากการเจริญเติบโตที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรังยังมีการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นแบบดั้งเดิม ส่งผลให้จังหวัดอุทัยธานี เป็นจังหวัดที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ท้องถิ่นแบบดั้งเดิมเอาไว้เป็นอย่างดีในด้านการรักษาเอกลักษณ์ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง เพราะเป็นเรือนแพที่มีชาวบ้านอาศัยอยู่จริง มีทะเบียนแพหรือทะเบียนทุกหลัง และเรือนแพที่แม่น้ำสะแกกรังยังเป็นเรือนแพที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทยอีกด้วย และยังคงความเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่มีเสน่ห์และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเอาไว้ ปัจจุบันยังดำรงอาชีพของการประมงเป็นหลักเลี้ยงปลาในกระชัง เช่น ปลาแรด นอกจากนี้ยังมีการนำมาทำเป็นปลาขี้มอด และปลาตากแห้ง เป็นสินค้าจำหน่ายของชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อ 2 ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เหมาะสมกับชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

ชุมชนเรือนแพสามารถพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับปลาแรด ตั้งแต่การเลี้ยง การแปรรูป การทำอาหารจากปลาแรด บริเวณชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรังในตัวเมือง (ชุมชนชาวแพ) โดยชุมชนอาจจะทำกิจกรรมเรียนรู้ลงมือทำในลักษณะที่มีวัตถุประสงค์อยู่แล้วหรือเป็นการทำกับข้าวกับที่ปัก ดำเนินการประสานกับที่พักรหรือโฮมสเตย์ให้มีการเรียนรู้ลงมือทำ เป็นกิจกรรมเพิ่มเติมให้กับนักท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวได้เห็นตั้งแต่ต้นจนจบ ตั้งแต่วิถีเลี้ยงปลาจนกระทั่งการทำอาหารและการรับรู้เรื่องราว ความเป็นมาของปลาแรดและแม่น้ำสะแกกรัง นอกจากนี้การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวต้องให้งานพัฒนาชุมชนมาช่วยชุมชนในการออกแบบกิจกรรมหรือการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อ 3 เสนอนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวกับหน่วยงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่น

การเสนอนโยบายหรือแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด ชุมชนอาจจะจัดแพ็คเกจการท่องเที่ยวร่วมกับที่พักร ชุมชนคิดกิจกรรมการเรียนรู้วิถีปลาแรด วิถีแม่น้ำสะแกกรัง ชุมชนควรมีการสร้างเรื่องราว (story) ก่อนเป็นกิจกรรมโดยเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับเส้นทางปลาแรด ทำไมต้องเป็นแม่น้ำนี้ ปลาแรดเริ่มอย่างไร เนื้ออร่อยเพราะอะไร สามารถทำให้เห็นชัดได้ ปลาแรดวางไข่ในกอเตย สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการแพร่พันธุ์ แม่น้ำสะอาด สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication: GI) สร้างเรื่องราวก่อนแตกไปเป็นอาหารประเภทต่าง ๆ นอกจากนี้การประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อออนไลน์ และการทำโมเดลให้เห็นภาพ นำผู้ประกอบการมารวมให้เห็นก่อนว่าไปเที่ยวแล้วมีอะไรที่ไหน เช่น กิจกรรมทำแบบไหน มีอะไรให้ทำประมาณสองชั่วโมง จะเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนได้

การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัย ขอนำเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 ศึกษาความสำคัญทางวัฒนธรรม และทรัพยากรมรดกของชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

ชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรังเป็นหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมเป็นผลมาจากการกระบวนการพัฒนาของสังคมในเรื่องคุณค่าและความต้องการของสังคมที่ตระหนักถึงการดำรงชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ทั้งชีวิตความเป็นอยู่และการทำงานตลอดจนเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ทางจิตวิญญาณชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรังมีความสำคัญในประเด็นของภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมพื้นถิ่นที่แปรผัน และสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและการใช้สอยที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลาและสอดคล้องกับการดำรงชีวิตและยังเป็นรูปแบบทางภูมิทัศน์ที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนยังเป็นภูมิทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมอีกด้วยและยังเป็นผลมาจากการเจริญเติบโตที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาสอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงไกร เกิดศิริ และคณะ (2564) กล่าวว่า ในขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานีมีมรดกทางสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานี ซึ่งเป็นทั้งศูนย์กลางการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า และเป็นพื้นที่เชื่อมโยงเส้นทางสัญจรทางบก ทางน้ำ มีภูมิปัญญาการสร้างเรือนแพอันเป็นเอกลักษณ์ “ชุมชนชาวแพแม่น้ำสะแกกรัง” เป็นชุมชนของชาวเมืองอุทัยธานีที่อยู่อาศัยบนเรือนแพในแม่น้ำสะแกกรัง ส่วนใหญ่รวมกลุ่มอยู่บริเวณตลาดสดเทศบาล โดยชาวแพส่วนใหญ่มีอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ปลูกพืชบนแพลอยน้ำและประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น การเกษตรกรรม

ชุมชนมีการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นแบบดั้งเดิมที่เห็นได้ชัดเจนคือ เป็นเรือนแพที่มีชาวบ้านอาศัยอยู่จริง มีทะเบียนแพหรือทะเบียนทุกหลัง และเรือนแพที่แม่น้ำสะแกกรังยังเป็นเรือนแพที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทยอีกด้วย เรือนแพเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของเบญจมาศ สุวรรณวงศ์ และคณะ (2567) ซึ่งผลของการวิจัยพบว่า ชุมชนมีมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น งานสถาปัตยกรรม (ประเภทอาคาร) และยังคงความเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่มีเสน่ห์และวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมเอาไว้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริขวัญ ปัญญาเรียน และคณะ (2567) ซึ่งผลของการวิจัยพบว่า ชุมชนที่ศึกษานั้นมีทุนทางวัฒนธรรม มีเรื่องราวประวัติศาสตร์ในการก่อตั้งถิ่นฐานมาอย่างยาวนาน ตั้งอยู่บนพื้นที่จริงตามประวัติศาสตร์ไทย มีสถานที่ที่เป็นจุดบ่งชี้ประวัติศาสตร์ที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพิเยาว์ จันทรมงคล และคณะ (2568) ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนที่ศึกษานั้นมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิม วิถีชีวิตชุมชนและภูมิปัญญา ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของชุมชนอย่างชัดเจน ชุมชนมีการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมผ่านการสืบทอดในครอบครัว

วัตถุประสงค์ข้อ 2 ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เหมาะสมกับชุมชนแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

ชุมชนเรือนแพสามารถพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับปลาแรด ตั้งแต่การเลี้ยง การแปรรูปการทำอาหารจากปลาแรด บริเวณชุมชนริมแม่น้ำสะแกกรังในตัวเมือง อาจจะทำกิจกรรมเรียนรู้ลงมือทำในลักษณะที่มีวัตถุประสงค์อยู่แล้วหรือการประสานกับที่พักหรือโฮมสเตย์ให้มีการเรียนรู้ลงมือทำเป็นกิจกรรมเพิ่มเติมให้กับนักท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเรียนรู้ที่แบบเห็นตั้งแต่ต้นจนจบ ตั้งแต่วิถีเลี้ยงปลาจนกระทั่งการทำอาหารและการรับรู้เรื่องราวของปลาและแม่น้ำ นอกจากนี้การพัฒนาต้องให้งานพัฒนาชุมชนมาช่วยชุมชนในการออกแบบกิจกรรมหรือการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของเบญจมาศ สุวรรณวงศ์ และคณะ (2567) ซึ่งผลของการ

วิจัยพบว่า กระบวนการจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนควรสร้างรายได้ให้กับชุมชน ต้องใช้มรดกเป็นทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยว ช่วยสร้างความตระหนักรู้และการอนุรักษ์ในชุมชน และช่วยเพิ่มรายได้ผ่านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการท่องเที่ยว กระบวนการนี้ส่งเสริมการจัดการมรดกวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ และเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ชุมชนต้องพร้อมแนะนำกิจกรรมที่น่าสนใจในแต่ละจุด เช่น การจัดเวิร์คช็อปการทำอาหารท้องถิ่น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริขวัญ ปัญญาเรียน และคณะ (2567) ซึ่งผลของการวิจัยพบว่า การส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ตามอัตลักษณ์และวิถีชุมชน ควรพัฒนากิจกรรมตามอัตลักษณ์และวิถีชุมชนผ่านกิจกรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของวิเชษฐชาย กมลสัจจะ และคณะ (2568) ซึ่งพบว่ากิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ช่วยส่งผลต่อการพัฒนาภูมิรู้และความรู้สึกร่วมกันในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนและผู้มาเยือนชุมชน นอกจากนี้แนวทางการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาชุมชนยังสอดคล้องกับงานวิจัยของธีระพงษ์ ชัยสงค์ และปริยานุช คำสนอง (2567) ซึ่งได้เสนอว่า ความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมสถาปัตยกรรม และการอนุรักษ์มรดกทางสถาปัตยกรรมในสังคมร่วมสมัยที่เป็นการนำอาคารเก่ามาใช้ประโยชน์ ทำให้โครงการมีรูปแบบที่สร้างการใช้สอยพื้นที่รูปแบบใหม่ควบคู่กับการรักษาทรัพยากรและการกระตุ้นเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่องและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน โดยคำนึงถึงบริบทของพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความต้องการของผู้ใช้งาน เช่นเดียวกับการใช้เรือนแพมาใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจควบคู่พร้อมกับการอนุรักษ์เรือนแพ

วัตถุประสงค์ข้อ 3 เสนอนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวกับหน่วยงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่น การเสนอนโยบายหรือแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อออนไลน์ และการทำโมเดลให้เห็นภาพเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของเบญจมาศ สุวรรณวงศ์ และคณะ (2567) ซึ่งผลของการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ชุมชนควรรักษาเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยว โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยว โดยใช้สื่อออนไลน์และอีเวนต์ต่าง ๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของเพียว จันทรมงคล และคณะ (2568) ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนควรปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวให้มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พักแบบโฮมสเตย์ ชุมชนควรประชาสัมพันธ์และการตลาดออนไลน์ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อเผยแพร่ข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชนและส่งเสริมสินค้าท้องถิ่น และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพิ่มมูลค่า เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

จากงานวิจัยแสดงให้เห็นถึงแนวทางการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่เหมาะสมกับชุมชนเรือนแพแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี ซึ่งการอนุรักษ์สามารถดำเนินการควบคู่ไปพร้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ โดยชุมชนใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์วิถีชุมชน รวมทั้งการอนุรักษ์อาคารสถาปัตยกรรมเรือนแพให้คงอยู่ ทั้งเพื่อการใช้งานอยู่อาศัยและการใช้งานเพื่อสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการใช้ประโยชน์ของเรือนแพโดยนำมาปรับใช้เพิ่มสร้างกิจกรรมทางการท่องเที่ยวและสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ผลของการวิจัยสามารถนำไปเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่นกับหน่วยงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง อาทิ การส่งเสริมชุมชนด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยว

การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัด และการพัฒนาสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ให้กับจังหวัดอุทัยธานี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จัดตั้งศูนย์ข้อมูลชุมชนเรือนแพ รูปแบบอาคารของเรือนแพสะแกกรังที่อยู่ในแม่น้ำสะแกกรัง จังหวัดอุทัยธานี

1.2 ดำเนินการเสวนา ประชุมระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนเรือนแพ ผู้ประกอบการเรือท่องเที่ยว ผู้ประกอบการบ้านพัก รีสอร์ท จัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ส่งเสริมเชื่อมโยงกิจกรรมหรือเส้นทางท่องเที่ยวของจังหวัด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของการอนุรักษ์บ้านเรือนแพ การรักษาเอกลักษณ์ความเป็นชุมชนบ้านลอยน้ำเพื่อชุมชนเติบโตได้อย่างยั่งยืน

2.2 ควรดำเนินการวิจัยเพื่อสร้างรายได้หรือเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเรือนแพสะแกกรังที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในจังหวัดอุทัยธานี

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนส่งเสริมวิจัยและพัฒนา จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2565). *แนวคิด ความเป็นมา และความหมายในการอนุรักษ์โบราณสถาน*. กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ กระทรวงวัฒนธรรม. สืบค้น 9 ตุลาคม 2567 จาก <https://www.finearts.go.th/promotion/view/30293-แนวคิด-ความเป็นมาและความหมายในการอนุรักษ์โบราณสถาน>.
- เกรียงไกร เกิดศิริ, กิตติมา ยินเจริญ, กิตติคุณ จันทร์แย้ม, อิศรชัย บุรณะอรรจน์, ปัทม วงศ์ประดิษฐ์ และสิริชัย ร้อยเที่ยง. (2564). องค์ประกอบของเมืองเก่า การประกาศขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าอุทัยธานี. *Silpakorn University e-Journal (Social Sciences, Humanities, and Arts)*, 41(5), 43-56. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/sujthai/article/view/250688>.
- อิทธิพร สิงห์หลอ. (2564). *SDG Vocab 41 – Sustainable Tourism – การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้น 19 เมษายน 2568 จาก <https://www.sdgmovement.com/2021/07/31/sdg-vocab-41-sustainable-tourism>.
- ธีระพงษ์ ชัยสงค์ และปริยานุช คำสนอง. (2567). แนวทางออกแบบสถาปัตยกรรมและพัฒนาพื้นที่ ภายใต้บริบทการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน: โครงการแหล่งเรียนรู้และพัฒนาพื้นที่สวนสร้างสรรค์ มรดกโรงงาน มักกะสัน. *วารสารคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มทร.พระนคร*, 3(2), 61-77. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/JFAD/article/view/4177>.

- ธีรวัฒน์ รังแก้ว. (2564). 'ชุมชนชาวแพสะแกกรัง' พิพิธภัณฑสถานมีชีวิตที่ จ.อุทัยธานี. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. สืบค้น 1 ตุลาคม 2566 จาก <https://web.codi.or.th/20210624-25132>.
- เบญจมาศ สุวรรณวงศ์, พระมหาสุพร รุกขิตตมโณ และเบญญาภา จิตมั่นคงภักดี. (2567). การจัดการมรดกวัฒนธรรมสร้างสรรค์พื้นที่เมืองโคราช เพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารพุทธศาสตร์ มจร.อุบลราชธานี*, 6(3), 1609-1624.
<https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JOBU2025/article/view/3448>.
- เพียว จันทรมงคล, นรเพชร พงออ่อน, จิรพร จันลา, ปิยะภรณ์ โพทยาภรณ์, พิมพ์สิริ ชูศรีโณม และสาวิณี พลเยี่ยม. (2568). ไทยพวนบ้านผือ: อัตลักษณ์ การอนุรักษ์ และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี*, 7(6), 139-154.
<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/MSJournal/article/view/4701>.
- วิเชษฐชาย กมลสัจจะ, นที เพชรบุรี และชาลิณี สำราญอินทร์. (2568). กิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เพื่อพัฒนาภูมิรู้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาชนมตระกูลทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารศิลปศาสตร์ราชชมงคลสุวรรณภูมิ*, 7(2), 276-290.
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/art/article/view/288182>.
- ศิริขวัญ ปัญญาเรียน, เพ็ญกานต์ นามวงศ์ และศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์. (2567). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตามอัตลักษณ์และวิถีชุมชน ในพื้นที่ตำบลเวียงตาล อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการศิลปศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ*, 17(2), 1-14.
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2561). *การท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นเรื่องใกล้ตัวกว่าที่คิด*. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. สืบค้น 19 มีนาคม 2567 จาก <https://tatreviewmagazine.com/article/community-based-tourism>.
- UNESCO Bangkok. (2009). Hoi An protocols for best conservation practice in Asia: Professional guidelines for assuring and preserving the authenticity of heritage sites in the context of the cultures of Asia. Retrieved October 19, 2023, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000182617>.